

INTERTEXTUALITATE: GENEZA ȘI EVOLUȚIA CONCEPTULUI

M. Bahtin, J. Kristeva, R. Barthes și G. Genette

Nina ROȘCOVAN

Universitatea de Stat din Moldova

Prin prezenta cercetare ne propunem să analizăm momentele majore ale constituirii teoriei intertextualității; în plus, ne propunem să identificăm originea conceptelor intertext, intertextualitate și a teoriei derivate de aici. Un alt obiectiv rezidă în identificarea accepțiilor textului / intertextului / intertextualității în abordările structuraliste și post-structuraliste, precum Mihail Bahtin, Julia Kristeva, Roland Barthes și Gerard Genette, dar și ale altor teoreticieni ai intertextualității.

Cuvinte-cheie: *text, intertextualitate, dialogism, ideologeme, productivitate.*

INTERTEXTUALITY: GENESIS AND EVOLUTION OF THE CONCEPT

M. Bahtin, J. Kristeva, R. Barthes și G. Genette

The analysis of the concept of intertextuality in this study will focus on the major elements that led to the genesis of the concept of intertextuality, as well as its evolution within structuralist and poststructuralist approaches. We will concentrate on the works of M. Bakhtin, J. Kristeva, R. Barthes and G. Genette as the fundamental contributors to the genesis and development of the concept of intertextuality.

Keywords: *text, intertextuality, dialogism, ideologeme, productivity.*

Termenul „intertextualitate” provine de la cuvântul latin *intertexto*, ce înseamnă *a se insinua în țesătură*, preluat și introdus în terminologia literară de Julia Kristeva, ortografiat la început intertextualitate, desemnând proprietatea textelor de a fi legate de alte texte. Este vorba despre două articole apărute, în anul 1966, în colecția *Tel Quel*, noțiune mai târziu reluată și precizată, în urma consultării lucrărilor lui M. Bahtin, în *Semiotike, Resherches pour une semanalyse*. J. Kristeva atribuie intertextualității o deschidere amplă, interpretând-o ca o intersectare, o permutare a cuvintelor (textelor).

De menționat că structuraliștii cred în capacitatea criticii de a localiza și descrie semnificația unui text, chiar dacă acea semnificație se referă la o relație intertextuală a unui text cu alte texte. Post-structuraliștii resping ideea că se pot relua originile unui text. Astfel, teoreticienii intertextualității s-au divizat în două tabere. Prima tabără, de natură structuralistă, consideră că semnificația unui text poate fi pe deplin explicată prin descrierea unităților de bază care formează textul și relația lor cu alte texte. A doua tabără, de natură post-structuralistă, subliniază incertitudinea de a descoperi relația de semnificant și semnificat [1, p.97].

În studiul nostru propunem să pornim de la conceptul de dialogism, sinonim aproximativ al intertextualității – concept preluat de la M. Bahtin pentru a explica specificul raportării la alteritatea textuală. Astfel, **Mihail Bahtin**, filosof, critic literar și semiotician rus ce a studiat teoria literară și filosofia limbii, precedă noțiunea de intertextualitate în lucrările sale cu referire la analiza translingvistică a discursului care a pus în circulație ideea dialogismului sau pluridiscursivității. În studiul despre romanul lui Fiodor Dostoevski, teoreticianul discută caracterul polifonic (combinație simultană a elementelor/vocilor) al textului romancierului rus și avansează ideea posibilității ca un text să fie interpretat în mai multe „chei”. M. Bahtin a accentuat importanța interpretării sensului prin prisma contextului social și istoric. Prin urmare, criticul sus-menționat insistă asupra faptului că comunicarea lingvistică are loc în condiții sociale specifice, între diferite clase și grupuri de utilizatori ai limbii [2, p.282].

Conceptul crucial utilizat de M. Bahtin pentru argumentarea laturii sociale a utilizării limbii este *exprimarea (enunțul)* – aspectul specific social al limbii, concept ratat de teoreticianul francez Ferdinand de Saussure și de teoreticienii școlii formaliste ruse. Conform fondatorului structuralismului, limba este obiectul de studiu al lingvisticii și ea oferă posibilitatea de formare a unui număr infinit de exprimări posibile. Filosoful rus însă consideră că fără latura sa socială limba este limitată la abstract, așa cum sunt dicționarele. În opinia sa, limba răspunde la enunțurile anterioare și modelelor preexistente de sens, dar în același timp promovează și caută să promoveze răspunsuri suplimentare. Un enunț sau o operă scrisă nu poate fi percepută ca și cum ar avea un sens unic, fără legătură cu enunțurile sau lucrările anterioare sau viitoare.

În consecință, se ajunge la concluzia că enunțurile sau cuvintele nu există de sine stătător și nu sunt independente, toate exprimările sunt *dialogice* – sensul și logica lor depind de exprimările anterioare, la fel și de modalitatea în care ele vor fi percepute de receptori. Astfel, pentru Bahtin cuvântul devine propriu numai printr-un act de „împroprietărire”, ceea ce ar însemna că el nu ne poate aparține în totalitate și este mereu pătruns de urmele altor utilizatori [1, p.28]. Această viziune a fost preluată mai târziu de Julia Kristeva și definită prin termenul nou de *intertextualitate*.

De menționat că M.Bahtin apelează la noțiunea de *prototip* pentru indicarea surselor de inspirație ale lui Fiodor Dostoevski. Teoreticianul menționează că autorul n-a plămuit imaginile ideilor sale din nimic, de aceea „își indică anumite prototipuri pentru imaginile ideilor din romanele sale, întocmai ca și pentru imaginile eroilor săi”. În plus, criticul menționează că Fiodor Dostoevski nu copia aceste prototipuri, ci le prelucra liber, în mod creator, le transforma în imagini artistice vii ale ideilor [2, p.125-126].

M.Bahtin a privit procesul de scriere ca o lectură a corpusului literar anterior, deci textul ca o absorbție a unui alt text, o replică la el. Dialogismul său, abordat prin prisma examinării sensurilor multiple ale unui text/roman și ale cuvântului, duce către geneza conceptului de intertextualitate, care, odată lansat, face aripi, se îmbogățește continuu, este intens folosit în cercetarea literară și este adoptat de diferite zone ale acesteia.

Julia Kristeva, filosof și critic literar bulgar-francez, a devenit influentă în analiza critică internațională și teoria culturală după publicarea primei sale cărți *Semiotike. Recherches pour une semanalyse*, în 1969. Lucrările teoreticianului abordează conceptul de intertextualitate, semiotică în domeniile lingvisticii, teoriei și criticii literare. Ea este unul dintre cei mai notabili structuraliști, în momentul în care structuralismul preia un loc important în domeniul științelor umaniste. Lucrările sale au, de asemenea, o influență importantă în definirea gândirii post-structuraliste.

Criticul literar sus-menționat preia de la M.Bahtin conceptul de dialogism și extinde concluziile acestuia privind modul în care enunțurile se leagă între ele în scopul semnificării. În *Semiotike. Recherches pour une semanalyse*, criticul intertextualității numește determinantă pentru existența textului literar relația unui text cu alte texte – intertextualitate. Astfel, lansează o nouă abordare a semioticii, pe care o numește *semanalyse*.

Același autor avansează ideea că textul este o *productivitate*, este „o permutare de texte, o intertextualitate: în spațiul unui text mai multe enunțuri luate din alte texte se încrucișează și se neutralizează” [12, p.52]. Astfel, textul trimite totdeauna la alte texte către care el este orientat. De aici rezultă că ideile nu sunt prezentate ca niște produse finite, gata pentru a fi consumate, dar sunt prezentate în așa fel încât să încurajeze cititorul să participe și el la procesul de producere a sensului. Prin urmare, atât autorul, cât și cititorul participă la procesul de continuă producere a textului.

În concepția teoreticianului, textul nu este un obiect individual sau izolat, ci, mai bine zis, o compilație de textualitate culturală. Textele sunt compuse din „text cultural/social”, din diferite discursuri, structuri și sisteme ce formează ceea ce se numește cultură. Textele culturale, la fel ca și textele individuale, sunt compuse utilizând același material textual și nu pot fi separate [12, p.52-53]. Aici se observă diferența dintre noțiunea dialogicului la Bahtin (bazată pe ființele umane ca utilizatori ai limbii în situații sociale specifice) și același concept la Kristeva, care înclină mai mult spre termeni abstracți (text și textualitate).

Din alt punct de vedere, Graham Allen este de părere că ambii teoreticieni împărtășesc ideea că textele nu pot fi separate de textualitatea socială și culturală din care au fost plămădite [1, p.36]. În plus, J.Kristeva subliniază că textele nu prezintă sensuri clare și stabile; ele cuprind conflictul dialogic al societății în ceea ce privește sensul cuvintelor. În consecință, din această perspectivă, intertextualitatea este preocupată de apariția textului din „text social” și în același timp de existența textului în interiorul societății. Pentru a accentua această idee, Kristeva introduce termenul *ideologeme* [12, p.53].

Textele nu au un sens unificat propriu, ci sunt strâns legate de procesele sociale și culturale în curs de desfășurare. „Acceptarea unui text ca *ideologeme* determină procedura semioticii care, prin studierea textului ca intertextualitate, îl consideră în interiorul (textului) societății și istoriei. Ideologemul unui text este centrul unde raționalitatea sesizează transformarea *enunțurilor* (la care textul este ireductibil) într-o totalitate (textul), la fel cum se inserează această totalitate în textul istoric și social” [12, p.53].

În eseu *Le mot, le dialogue et le roman* autorul definește *cuvântul literar* ca fiind mai mult decât un punct (un sens fixat), ci ca fiind o încrucișare de suprafețe textuale, un dialog între mai multe scrieri: a scriitorului, a destinatarului (sau a personajului), a contextului cultural actual sau anterior [12, p.83].

Noua semiotică prezentată de J.Kristeva aplică dihotomia dimensiune orizontală și dimensiune verticală pentru a defini statutul cuvântului literar. În consecință, în dimensiunea orizontală „cuvântul din text aparține în același timp subiectului scriiturii și destinatarului”, iar în dimensiunea verticală „cuvântul din text este orientat către un corpus literar anterior sau sincron” [12, p.84]. Astfel, cuvintele și textele autorilor comunică existența textelor anterioare în interiorul lor concomitent cu comunicarea dintre autor și cititor.

Așadar, lucrarea teoreticianului în domeniul semioticii și lansarea conceptului de intertextualitate este o încercare de a sintetiza semiotica lui Ferdinand de Saussure cu dialogismul lui Mihail Bahtin. Preluată de numeroase ori, definiția kristeviană se îmbogățește continuu, se nuanțează, dând dovadă de complexitatea conceptului.

După cum menționează Graham Allen în lucrarea sa *Intertextuality* prin prisma abordării semiotice a teoreticianului J.Kristeva, ea cercetează textul ca un aranjament textual al elementelor care au un sens dublu: un sens propriu al textului și un sens pe care ea îl numește „text istoric și social”. Astfel, sensul/semnificația este mereu în același timp în „interiorul” și în „exteriorul” textului [1, p.37].

Roland Barthes, critic literar, care a atacat, ca și Julia Kristeva, noțiunile de „natural, sens stabil”. Indiscutabil, el este unul dintre cei mai proeminenți teoreticieni ai intertextualității. În lucrarea sa *Plăcerea textului* autorul menționează: „Savurez regatul formulelor, răsturnarea originilor, dezinvoltura care face să vină textul anterior din textul ulterior”. Pornind de la „opera de referință”, aceasta fiind, la rândul său, o amintire circulară, criticul definește inter-textul: imposibilitatea de a trăi în afara „textului infinit – fie că acesta este Proust, sau ziarul cotidian, sau ecranul televizual: cartea face sensul, sensul face viața” [4, p.57].

În eseuul său *The death of the author (Moartea Autorului)* R.Barthes se axează pe faptul că autorul nu este o persoană, ci un subiect constituit cultural, social și istoric. Teoreticianul intertextualității prezintă autorul ca un personaj modern, produs, probabil, de societatea noastră. Astfel, în concepția sa, suprarealismul a contribuit la „desacralizarea imaginii Autorului” și, în consecință, lingvistica furnizează un instrument analitic pentru „distrugerea” Autorului, arătând că „enunțarea în ansamblul ei este un proces vid, care funcționează perfect fără a fi necesar să-l umplem cu persoana interlocutorilor”. Acest fenomen este numit de critic ca îndepărtarea (distanțarea) Autorului. Prin urmare, Autorul nu „nutrește” (nourrir) cartea, nu există înaintea ei, nu gândește și suferă pentru ea”; autorul modern „se naște în același timp cu textul lui, nu este înzestrat cu o ființă care i-ar preceda sau exceda scriitura” [5, p.142-148]

Scriitura, în argumentarea lui, „este distrugere a oricărei voci, a oricărei origini”, este acest „spațiu neutru, compozit, oblic prin care subiectul nostru alunecă, negativul (alb-negru) în care se pierde orice identitate, începând chiar cu cea a corpului care a scris” [5, p.142-148]. Această viziune a subiectului este strâns legată de viziunea tel-quelistă a textului, intertextualitatea fiind marca definitorie a acestei textualități. Astfel, textul, definit de R Barthes în acest eseu, este „un spațiu cu dimensiuni multiple, unde se îmbină și se contestă scrieri variate, dintre care nici una originală; textul este o țesătură de citate, provenite din mii de focare de cultură” [5, p.142-148].

Un mod de gândire asemănător este prezent în lucrarea *Plăcerea textului* (1973), unde criticul structuralist prezintă conceptul de *text* care înseamnă *țesătură*: „textul se face, se lucrează printr-o interțesere perpetuă; pierdut în această țesătură – această textură – subiectul se desface în ea, ca un păianjen care s-ar dizolva pe sine în secrețiile constructive ale pânzei sale”. Prin urmare, teoreticianul definește teoria textului *hyphologie* din motiv că *hyphos* este țesătura și pânza de păianjen [4, p.100].

Pornind de la noțiunea „productivitate” prezentată de J.Kristeva, R.Barthes prezintă textul (scriitura) ca o activitate de producere. Astfel, *textul*, în concepția lui, este alcătuit din scriituri multiple, provenite din mai multe culturi și care intră în dialog unele cu altele; în plus, *cititorul* este locul unde aceste multiplicități se unifică, cititorul este spațiul unde „se înscriu, fără ca vreunul să se piardă, toate citatele din care este alcătuită o scriitură” [5, p.142-148].

După părerea lui G.Allen, contribuția lui R.Barthes la conceptul post-structuralist al intertextualității este accentuarea explicită a rolului cititorului în producerea textului anti-monologic. Astfel, autorul sus-menționat indică prezența a două categorii de cititori: „consumatori”, care citesc opera în căutare de sens stabil și „cititorii” textului, care sunt productivi în timpul citirii [1, p.69-70].

Elementul intertextualității redimensionează procesul de creare, autorul odată îndepărtat nu mai poate revendica proprietatea sa absolută asupra textului; prezența intertextului indică într-o măsură oarecare sensul că nu el a scris opera. În încercarea sa de a elibera scrisul de despotismul numit „operă”, teoreticianul a deplasat

accentul de la autor (ca subiect al sursei de producție a textului) către limbaj și convenții pre-existente. Influențat de lucrarea criticului J.Kristeva, R.Barthes avansează ideea că originea textului nu este conștiința unificată a autorului, dar pluralitatea vocilor, a altor cuvinte, a altor enunțuri și texte.

Același autor observă că „a-i da unui text un Autor înseamnă să-i impui acestui text o limită, să-i conferi un semnificat ultim, să închizi scriitura. [...] În scriitura multiplă, într-adevăr, totul trebuie descurcat, dar nimic descifrat; structura poate fi urmărită, surfilată în toate etapele și la toate nivelele sale, dar nu există în fond; spațiul scriiturii este de parcurs, nu de străpuns; scriitura aduce mereu sens, dar întotdeauna pentru a-l evapora; ea se dedică unei suprimări sistematice a sensului. Prin chiar acest fapt, literatura (scriitura) refuzând să-i încredințeze textului vreun secret, adică un sens ultim, eliberează o activitate pe care am putea-o numi antiteologică, cu adevărat revoluționară, căci a refuza să limitezi sensul înseamnă, până la urmă, a-l refuza pe Dumnezeu și ipostazele sale: rațiunea, știința, legea” [5, p.142-148].

Gerard Genette, critic literar structuralist francez, care a contribuit la reorientarea atenției departe de specificitățile operelor individuale către sistemele din care se poate spune că ele au derivat și din care au fost construite. În lucrările sale *Introducere în arhitectură* și *Palimpseste* teoreticianul conduce practica poeziei structuraliste către arena care este numită intertextualitate. Prin urmare, criticul implementează revizuirii ale practicilor poetice și introduce în circulație conceptul de transtextualitate, pe care G.Allen în lucrarea sa *Intertextuality* îl definește ca „intertextualitate din punctul de vedere al poeziei structuraliste” [1, p.98].

În lucrarea *Introducere în arhitectură* autorul introduce în circulația criticii literare mai mulți termeni vizând literaritatea textului. Fiind interesat de „transcendența textuală” sau „textualitate” a textului, structuralistul francez înglobează conceptul de *intertextualitate*, privit ca „prezența literară a unui text în altul”, în conceptul de *transtextualitate*, adică „tot ceea ce-l pune în legătură, fățișă sau ascunsă, cu alte texte”. Drept exemplu elocvent al acestui tip de funcționare autorul folosește citatul: „convocarea explicită a unui text în același timp prezentat și distanțat prin ghilimele” [7, p.81-82].

Prin conceptul de transcendență textuală sau textualitate, G.Genette înglobează încercările poeziei de a descrie procesele de imitație, transformare, clasificare a tipurilor de discurs, la fel și categoriile și categorizările tematice și generice ale poeziei tradiționale. Astfel, transtextualitatea este viziunea intertextualității, arhitecturalitatea fiind una din categoriile sale. În plus, criticul utilizează acest termen pentru a desemna ideea că textele pot fi interpretate și înțelese sistematic; prin urmare, transtextualitatea, în viziunea sa, cuprinde aceste fenomene și, la rândul său, se împarte în cinci categorii mai specifice, sau „cinci categorii de relații transtextuale” [8, p.1].

Prima categorie de relații transtextuale este numită de G.Genette *intertextualitate* (prezența unui text în altul, prin citat, pasișă, aluzie etc.) Concept diferit de cel post-structuralist, prin faptul că este redus de teoretician la „relația de coprezență între două texte sau între mai multe texte” și ca „prezență actuală a unui text în interiorul altui text” [8, p.2]. Criticul literar prezintă citatul ca forma cea mai explicită de intertextualitate (delimitată prin ghilimele sau fără referințe specifice), plagiatul ca formă mai puțin explicită și precisă (împrumutul nedeclarat, dar totuși precis) și aluzia ca înfățișarea și mai puțin explicită și precisă (enunțul, sensul deplin al căruia presupune perceperea relației dintre el și alt text, la care el neapărat face referință prin inflecțiuni care, de altfel, ar rămâne enigmatice).

Prin urmare, din motiv că conceptul de intertextualitate este redus la problema citatului, aluziei și plagiatului, el nu mai este interesat de procesul semiotic al semnificației culturale și textuale. Astfel, criticul își direcționează cercetarea către „ansamblul structural” și către „domeniul total al relațiilor relevante”. Pe acest fond scrie: „urma intertextuală ... este astfel mai înrudită (spre exemplu, aluzia) la o figură limitată decât la opera considerată ansamblu structural” [8, p.2-3].

Paratextualitatea este a doua categorie de relații transtextuale definită de G.Genette drept reunind „tipurile de semnale accesorii”, precum titlul, subtitlul, prefața, notele etc. Această relație este mai puțin explicită și, în același timp, mai distantă, dar care leagă textul cu ceea ce poate fi numit „paratextul” său: „titlu, subtitlu, prefață, postfață, epigraf, ilustrații, coperta de carte și multe alte tipuri de semnale secundare, alografice (nu aparțin autorului) sau autografice (de la autor)”. Prin urmare, paratextul marchează aceste elemente care se află la marginea textului, dar care ajută la comprehensiunea unui text de către cititorii săi.

Această margine este marcată de *peritext*, care constă din elemente cum sunt titlul, denumiri de capitole, prefața, și de *epitext*, care constă din elemente de genul interviu, anunțuri publicitare, scrisori personale, adică ceea ce este în afara textului. Împreună, epitextul și peritextul formează paratextul. Relațiile paratextuale sunt

identificate de către cititor prin lansarea multiplelor întrebări pentru identificarea acestor legături și influențe. Însuși G.Genette menționează: „Paratextualitate, după cum putem observa, este în prim plan un tezaur de întrebări fără răspunsuri” [8, p.3].

Alături de conceptul de transtextualitate în lucrarea *Introducere în arhitext*, după modelul limbaj/metalimbaj, poeticianul structuralist vine cu termenul de *metatextualitate*, care, în viziunea lui, prezintă „relația transtextuală ce unește un comentariu cu textul pe care-l comentează: de secole criticii literari produc *metatext* fără să știe” [7, p.82].

Acest concept de metatextualitate este la fel prezent în lucrarea *Palimpsests*, ca a treia categorie de relații transtextuale, adică atunci când un text preia o relație de „comentariu” către alt text, care „unește un text dat cu altul, despre care vorbește fără necesitatea de a-l cita, de fapt uneori chiar fără a-l numi” [8, p.4]. În general, practica criticii literare și a poeziei este implicată în acest proces, dar acest concept de metatextualitate (domeniul comentariului și al relației critice) rămâne oarecum subdezvoltat.

Hypertextualitate. Acest tip de relații transtextuale implică pentru G.Genette „orice relație ce unește un text B (pe care îl voi numi *hypertext*) de un text preexistent (pe care, desigur, îl voi numi *hipotext*) de care este greafată într-o manieră care nu este cea a comentariului” [8, p.5]. Conceptul de „hipotext” este ceea ce majoritatea criticilor numesc „inter-text”; în alți termeni, este textul care poate fi identificat ca sursă de semnificație a unui text. După cum menționează G.Allen, utilizarea hipertextualității în abordarea lui Gerard Genette se referă în special la forme de literatură care sunt intenționat inter-textuale [1, p.108].

Dicționarul explicativ român definește cuvântul *palimpsest* ca „pergament sau papirus de pe care s-a șters sau s-a ras scrierea inițială pentru a se putea utiliza din nou și pe care se mai văd urmele vechiului text”. Palimpsestele sugerează niveluri de scriitură și, după cum menționează G.Allen, G.Genette utilizează acest termen pentru a indica existența literaturii de gradul al doilea, rescrierea neoriginală a ceea ce a fost deja scris [1, p.108].

Prin urmare, hipertextualitate este ceea ce se numește chiar acea „literatură de gradul al doilea” – textele derivate din texte preexistente. Acest proces de derivare este numit de critic *transformare*. Pe acest fond, conceptul de hipertext este definit ca text derivat dintr-un text precedent, printr-o simplă transformare, pe care teoreticianul o numește *transformare*, sau printr-un proces de transformare indirectă, pe care criticul o va numi *imitare*.

G.Genette se preocupă de relația intenționată între texte; astfel, hipertextualitatea marchează domeniul lucrărilor literare a căror esență reiese din relația lor cu textele preexistente. După cum menționează însuși teoreticianul, „mai presus de orice, hipertextualitatea, ca categorie de lucrări, este în sine un arhitext generic, sau, mai precis, transgeneric: am în vedere categoria textelor care cuprinde integral anumite genuri canonice, cum ar fi pastșa, parodia, și care la fel atinge alte genuri – probabil, toate genurile” [8, p.8].

Prin termenul *arhitextualitate* criticul structuralist înțelege „acea relație de includere care unește fiecare text cu diversele tipuri de limbaj de care aparține”, deci relația textului cu genurile literare și „determinările lor tematice, modale, formale și altele (numite arhitext)”, sau „relația unui text cu arhitextul său”, dintre opera particulară și modelul ideal teoretic al textului: „arhitextul e deci omniprezent, deasupra, dedesubt, în jurul textului, care nu-și țese pânza decât agățând-o, ici-colo, de această rețea de arhitextură” [7, p.82-83]. Din perspectiva lui, arhitextul este obiectul de studiu al poeziei, în timp ce textul, ca operă individualizată, este obiectul de studiu al criticii literare. Astfel, Genette deschide o pagină a structuralismului *pragmatic*, după cum va menționa G.Allen mai târziu în lucrarea sa [1, p.100].

Noi precizări ale acestui concept vor fi oferite de autor în preambulul amplei sinteze consacrate literaturii de gradul al doilea, apărute în 1982 – *Palimpsests* (Paris, Seuil, tradusă în limba engleză de Channa Newman și Claude Doubinski, în 1997). În această lucrare autorul își reafirmă noua sa abordare în ceea ce privește studiul poeziei. Astfel, teoreticianul afirmă că „subiectul poeziei nu este textul considerat în singularitatea/unicitatea sa ... dar este, mai bine zis, *arhitextul*, sau, cum preferă unii, arhitextualitatea textului ... ansamblul întreg de categorii generale și transcendente – tipuri de discurs, moduri de enunțare, genuri literare – la care aparține fiecare text singular” [8, p.1].

Astfel, *arhitextualitatea* e privită ca participând la spațiul cuprinzător al *transtextualității* sau *transcendenței textuale*. În acest ansamblu ea ar fi „tipul cel mai abstract și mai implicit”, acoperind „percepția generică” a unui text sau a altuia. Acest aspect al textului, sugerează autorul, are legătură cu „așteptările cititorului și deci cu percepția lui a operei literare” [8, p.5]. Prin urmare, natura arhitextuală a textelor include așteptări

generice, tematice și figurative în ceea ce privește textele, dar care sunt strâns legate de celelalte categorii menționate de G.Genette: „care nu sunt niște categorii separate și absolute fără contact reciproc” [8, p.7].

În viziunea lui, toate textele sunt hipertextuale, doar că uneori existența unui hipotext este prea incertă pentru a fi baza unor citiri hipertextuale. În așa cazuri, criticul reamintește cititorului ca un hipertext poate fi citit pentru valoarea sa individuală sau în relație cu hipotextul.

În concluzie am putea menționa că reflecțiile asupra intertextualității înglobează emisia și producerea textelor. Teoreticienii intertextualității evidențiază rolul autorului, căci cultura lui literară și referințele personale pot fi identificate în orice text literar, dar în același timp ei valorifică rolul receptorului, care are nevoie de competențe de decodificare a mărcilor intertextualității în procesul lecturii. Pe acest fond, teoreticianul intertextualității G.Allen subliniază în lucrarea sa *Intertextuality* ideea că prin prisma conceptului de *intertextualitate* textele sunt considerate a fi lipsite de sens independent și actul de lectură este un act de navigare pe o rețea de relații textuale. Comprehensiunea (interpretarea) textului, descoperirea adevăratului sens textual implică urmărirea acestor relații; în consecință, textul devine intertext [1, p.1-2].

Referințe:

1. Allen G. *Intertextuality*. - Routledge, Taylor and Francis Group, London and New York, 2006.
2. Bahtin M. *Problemele poeziei lui Dostoievski / În românește de S.Recevschi*. - București: Univers, 1970.
3. Barthes R. *Imaginarea semnului*. - În: Pentru o teorie a textului. Antologie „Tel Quel”, 1960-1971. - București: Univers, 1980.
4. Barthes R. *Plăcerea textului*. Traducere de M.Papahaghi. - Cluj: Echinoc, 1994.
5. Barthes R. *The death of the Author*. - În: Image, Music, Text. - New York: Farrar, 1977, p.142-148.
6. Boc O. *Textualitatea literară și lingvistica integrală. O abordare funcțional-tipologică a textelor lirice ale lui Arghezi și Apollinaire*. - Cluj-Napoca: Cluium, 2007.
7. Genette G. *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune / Traducere de I.Pop*. - București: Univers, 1994.
8. Genette G. *Palimpsests. Literature in the second degree*. Translated by Channa Newman and Claude Doubinsky. - University of Nebraska Press, 1997. (Palimpsests, Paris, Editions du Seuil, 1982)
9. Gherasim A., Cara N. *Teoria textului*. Antologie. - Chișinău: CEP USM, 2008.
10. Grati A. *Biografia ideii de intertextualitate... // Clipa, Revistă de Cultură și Creație literară a tinerei generații (Chișinău), 2009, nr.1, p.40-41.*
11. Haberer A. *Intertextuality in theory and practice // Research Journal for Literary Scholarship (Lituania), 2007, vol.49:5.*
12. Kristeva J. *Semiotike. Recherches pour une sémanalyse*. - Paris: Seuil, 1969.
13. Panaitescu V. *Terminologie poetică și retorică*. - Iași: Editura Universității „Al.I. Cuza”, 1994, p.85-90.
14. Radulian I. *Hermeneutica textului la Paul Ricoeur*. - București: Academia Română, 2002.
15. Tămăianu E. *Fundamentele tipologice textuale. O abordare în lumina lingvisticii integrale*. - Cluj-Napoca: Clusium, 2001.

Prezentat la 13.11.2012